

Sociološki aspekti sportaša osoba s invaliditetom

Stojanović, Gabrijel

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Kinesiology Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Kineziološki fakultet Osijek**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:265:900107>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Kinesiology Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Kineziološki fakultet Osijek

Preddiplomski sveučilišni studij Kineziologija

Gabrijel Stojanović

**SOCIOLOŠKI ASPEKTI SPORTAŠA OSOBA S
INVALIDITETOM**

Završni rad

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Kineziološki fakultet Osijek

Preddiplomski sveučilišni studij Kineziologija

Gabrijel Stojanović

**SOCIOLOŠKI ASPEKTI SPORTAŠA OSOBA S
INVALIDITETOM**

Završni rad

Kolegij: Završni rad

JMBAG: 02670392937

e- mail: gstojanovic@kifos.hr

Mentor: Doc dr. sc. Ivica Kelam

Osijek, 2021.

University Josip Juraj Strossmayer of Osijek

Faculty of Kinesiology Osijek

Undergraduate university study of Kinesiology

Gabrijel Stojanović

**SOCIOLOGICAL ASPECTS OF ATHLETES PERSONS WITH
DISABILITIES**

Osijek, 2021.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____ završni (navesti vrstu rada: završni / diplomski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Kineziološkog fakulteta Osijek, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju „Narodne novine“ broj 123/03., 198/03., 105/04., 174/04., 2/07.-Odluka USRH, 46/07., 63/11., 94/13., 139/13., 101/14.-Odluka USRH, 60/15.-Odluka USRH i 131/17.).
3. Izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Gabrijel Stojanović

JMBAG: 02670392937

e-mail za kontakt: g.stojanovic12@gmail.com / gstojanovic@kifos.hr

Naziv studija: Kineziološki Fakultet Osijek, smjer Kineziologija

Naslov rada: Sociološki aspekti sportaša osoba s invaliditetom

Mentor/mentorica završnog / diplomskog rada: Doc dr. sc. Ivica Kelam

U Osijeku, _____ 2021. _____ godine

Potpis _____

Stojanović

SAŽETAK:

U ovom radu objasnit ću što predstavlja sport za sportaše osoba s invaliditetom te koje discipline i kategorije imamo u Paraolimpijskim igrama. Osobe s invaliditetom često se suočavaju s društvenim preprekama, a invalidnost izaziva negativna shvaćanja i diskriminaciju u mnogim društvima. Zbog stigme povezane s invaliditetom, osobe s invaliditetom općenito su isključene iz obrazovanja, zaposlenja i života u zajednici, što im uskraćuje mogućnosti bitne za njihov društveni razvoj, zdravlje i dobrobit. U nekim se društvima osobe s invaliditetom smatraju ovisnima i smatraju nesposobnima, pa potiču neaktivnost zbog koje osobe s tjelesnim invaliditetom često imaju ograničenu mobilnost izvan uzroka svoje invalidnosti. Sport mijenja osobu s invaliditetom na jednako dubok način osnažujući osobe s invaliditetom da ostvare svoj puni potencijal i zalažu se za promjene u društvu. Kroz sport, osobe s invaliditetom stječu vitalne društvene vještine, razvijaju neovisnost i osnažuju se da djeluju kao nositelji promjena. Sport uči pojedince kako učinkovito komunicirati, kao i značaj timskog rada i suradnje te poštivanja drugih. Sport je također pogodan za smanjenje ovisnosti i razvoj veće neovisnosti pomažući osobama s invaliditetom da postanu fizički i psihički jači. Ove se vještine mogu prenijeti u druga nova područja, uključujući zapošljavanje i zagovaranje, što dodatno pomaže u izgradnji samo stalnosti. Paraolimpijske igre međunarodni su sportski događaj za osobe s invaliditetom. Ovo su sportovi u kojima se natječu paraolimpijci (Paralympic Movement, 2015):

Alpsko, skijanje, strjeljaštvo, badminton, biatlon, boccia, kanu, skijaško, trčanje, biciklizam, utrke, u, invalidskim, kolicima, skijanje, konjički, nogomet, 5-na-7, i, 7-na-stranu, goalball, hokej, na, sanjkama, judo, powerlifting, veslanje, jedrenje, pucanje, odbojka, snowboard, plivanje, stolni tenis, taekwondo, triatlon, atletika, košarka u invalidskim kolicima, curling, plesni, sport, mačevanje, ragbi i tenis.

Ključne riječi: *invaliditet, paraolimpijci, paraolimpijske igre*

Abstract:

In this paper, I will explain what sport is for athletes with disabilities and what disciplines and categories we have in the Paralympic Games. People with disabilities often face social barriers, and disability causes negative perceptions and discrimination in many societies. Because of the stigma associated with disability, people with disabilities are generally excluded from education, employment, and community living, depriving them of opportunities essential to their social development, health, and well-being. In some societies, people with disabilities are considered dependent and incompetent, thus encouraging inactivity that often results in people with physical disabilities having limited mobility beyond the cause of their disability. Sport changes a person with a disability in an equally profound way by empowering people with disabilities to reach their full potential and advocate for change in society. Through sport, people with disabilities acquire vital social skills, develop independence, and are empowered to act as agents of change. Sport teaches individuals how to communicate effectively, as well as the importance of teamwork and cooperation, and respect for others. Sport is also conducive to reducing addiction and developing greater independence by helping people with disabilities become physically and mentally stronger. These skills can be transferred to other new areas, including recruitment and advocacy, which further helps build self-sufficiency. The Paralympic Games are an international sporting event for people with disabilities. These are the sports in which Paralympians compete (Paralympic Movement, 2015):

Alpine, skiing, archery, badminton, biathlon, boccia, canoe, skiing, running, cycling, racing, in, wheelchair, skiing, equestrian, football, 5-on-7, and, 7-on-side, goalball, hockey, sledding, judo, powerlifting, rowing, sailing, shooting, volleyball, snowboarding, swimming, table tennis, taekwondo, triathlon, athletics, wheelchair basketball, curling, dancing, sports, fencing, rugby and tennis.

Key words: *disability, Paralympians, Paralympic Games*

SADRŽAJ

1	UVOD	1
2	SPORTAŠI S INVALIDITETOM	3
2.1	Medicinska razmatranja za sportaše s invaliditetom	4
2.1.1	Sportaši u invalidskim kolicima	4
2.1.2	Cerebralna paraliza	5
2.1.3	Amputacija	5
2.1.4	Slabovidni	6
2.1.5	Intelektualne teškoće	6
2.2	Ispiti za sudjelovanje	7
3	PARAOLIMPIJSKE IGRE	8
3.1	Klasifikacija sportaša s invaliditetom	8
3.2	Povijest	9
4	SOCIOLOGIJA SPORTA – SPORT S INVALIDITETOM	12
4.1	Sociološke barijere osoba s invaliditetom	16
4.1.1	Prepreke za sudjelovanje u sportu za osobe s invaliditetom	17
5	UTJECAJ SPORTA NA OSOBE S INVALIDITETOM	19
5.1	Rezultati:	20
5.1.1	Sociološka participacija	20
5.2	Najpoznatiji sportaši s invaliditetom	21
6	ZAKLJUČAK	25
7	LITERATURA	26

1 UVOD

Jedinstvena sposobnost sporta da nadiđe jezične, kulturne i društvene prepreke čini ga izvrsnom platformom za strategije uključivanja i prilagodbe. Nadalje, univerzalna popularnost sporta i njegove dobrobiti fizičkog, društvenog i gospodarskog razvoja čine ga idealnim oruđem za poticanje uključivanja i dobrobiti osoba s invaliditetom.

Osobe s invaliditetom često se suočavaju s društvenim preprekama, a invalidnost izaziva negativna shvaćanja i diskriminaciju u mnogim društvima. Zbog stigme povezane s invaliditetom, osobe s invaliditetom općenito su isključene iz obrazovanja, zaposlenja i života u zajednici, što im uskraćuje mogućnosti bitne za njihov društveni razvoj, zdravlje i dobrobit. U nekim se društvima osobe s invaliditetom smatraju ovisnima i smatraju nesposobnima, pa potiču neaktivnost zbog koje osobe s tjelesnim invaliditetom često imaju ograničenu mobilnost izvan uzroka svoje invalidnosti.

Sport može pomoći u smanjenju stigme i diskriminacije povezane s invaliditetom jer može promijeniti stavove zajednice o osobama s invaliditetom isticanjem njihovih vještina i smanjenjem tendencije da se umjesto osobe vidi „invalid”. Kroz sport, osobe bez invaliditeta komuniciraju s osobama s invaliditetom u pozitivnom kontekstu, prisiljavajući ih da preoblikuju pretpostavke o tome što osobe s invaliditetom mogu, a što ne mogu učiniti.

Sport mijenja osobu s invaliditetom na jednako dubok način osnažujući osobe s invaliditetom da ostvare svoj puni potencijal i zalažu se za promjene u društvu. Kroz sport, osobe s invaliditetom stječu vitalne društvene vještine, razvijaju neovisnost i osnažuju se da djeluju kao nositelji promjena. Sport uči pojedince kako učinkovito komunicirati, kao i značaj timskog rada i suradnje te poštivanja drugih. Sport je također pogodan za smanjenje ovisnosti i razvoj veće neovisnosti pomažući osobama s invaliditetom da postanu fizički i psihički jači. Ove se vještine mogu prenijeti u druga nova područja, uključujući zapošljavanje i zagovaranje, što dodatno pomaže u izgradnji samo stalnosti.

Moć sporta kao oruđa za transformaciju od posebne je važnosti za žene jer žene s invaliditetom često doživljavaju dvostruku diskriminaciju na temelju njihovog spola i invaliditeta. Prijavljeno je da se 93% žena s invaliditetom ne bavi sportom, a žene čine samo jednu trećinu sportaša s invaliditetom na međunarodnim natjecanjima (Paralympic Movement, 2015). Pružajući ženama s invaliditetom priliku da se natječu i pokažu svoje tjelesne sposobnosti, sport može

pomoći u smanjenju rodnih stereotipa i negativnih percepcija povezanih sa ženama s invaliditetom.

Štoviše, poboljšavajući inkluziju i dobrobit osoba s invaliditetom, sport također može pomoći u postizanju Milenijskih razvojnih ciljeva. Milenijski razvojni ciljevi (MRC) osam su ciljeva s mjerljivim ciljevima i jasnim rokovima za poboljšanje života najsiromašnijih ljudi u svijetu. Kako bi ispunili te ciljeve i iskorijenili siromaštvo, čelnici 189 zemalja potpisali su povijesnu milenijsku deklaraciju na Milenijskom summitu Ujedinjenih naroda 2000. godine (Millennium Development Goals, 2021). Na primjer, mogućnosti zasnovane na sportu mogu pomoći u postizanju cilja univerzalnog osnovnog obrazovanja (MDG2) smanjenjem stigme koja sprječava djecu s teškoćama u razvoju da pohađaju školu; promicanje ravnopravnosti spolova (MDG3) osnaživanjem žena i djevojaka s invaliditetom u stjecanju zdravstvenih informacija, vještina, društvenih mreža i leaderskog iskustva; te dovesti do povećanja zaposlenosti i niže razine siromaštva i gladi (MRC1) pomažući u smanjenju stigme i povećanju samopouzdanja.

Konvencija UN -a o pravima osoba s invaliditetom prvi je pravno obvezujući međunarodni instrument koji se bavi pravima osoba s invaliditetom i sportom. Članak 30. Konvencije bavi se i uobičajenim sportom i sportom specifičnim za osobe s posebnim potrebama i propisuje da će „države stranke poduzeti odgovarajuće mjere za poticanje i promicanje, u najvećoj mogućoj mjeri, sudjelovanja osoba s invaliditetom u redovnim sportskim aktivnostima na svim razinama“. Također poziva vlade, države potpisnice Konvencije, da osiguraju da osobe s invaliditetom imaju pristup sportskim i rekreacijskim mjestima - kao gledatelji i kao aktivni sudionici. To također zahtijeva da djeca s teškoćama u razvoju budu uključena u tjelesni odgoj u školski sustav „u najvećoj mogućoj mjeri“ i uživaju jednak pristup „igri, rekreaciji i slobodnim i sportskim aktivnostima“ (UN, 2021).

2 SPORTAŠI S INVALIDITETOM

Sportaši s invaliditetom mogu se baviti gotovo svim sportovima. Postoji prilagodljiva oprema koja omogućuje sudjelovanje u ovim sportovima ako je potrebno. Sportaši s invaliditetom mogu se natjecati u sportu na elitnoj razini. Ove razine mogu biti samo djelići iza sportaša bez invaliditeta.

Paraolimpijske igre međunarodni su sportski događaj za osobe s invaliditetom. Ovo su sportovi u kojima se natječu paraolimpijci (Paralympic Movement, 2015):

Alpsko, skijanje, strjeljaštvo, badminton, biatlon, boccia, kanu, skijaško, trčanje, biciklizam, utrke, u, invalidskim, kolicima, skijanje, konjički, nogomet, 5-na-7, i, 7-na-stranu, goalball, hokej, na, sanjkama, judo, powerlifting, veslanje, jedrenje, pucanje, odbojka, snowboard, plivanje, stolni tenis, taekwondo, triatlon, atletika, košarka u invalidskim kolicima, curling, plesni, sport, mačevanje, ragbi i tenis.

Kao i kod svih vrsta sportaša, ozljede su česte među sportašima s invaliditetom. Studija Ferrere i sur., (Ferrera, i dr., 1992) pokazala je da je od 426 sportaša koji su sudjelovali na nacionalnom natjecanju Nacionalne atletske udruge u invalidskim kolicima (NWAA), Udruge za slijepu sportaše Sjedinjenih Država (USABA) i Sjedinjenih Država Atletsko udruženje za cerebralnu paralizu (USCPAA), ukupno 32 posto sportaša pretrpjelo je neku vrstu ozljede koja je rezultirala gubitkom vremena za natjecanje. Više od polovice ozljeda slijepih sportaša bilo je na donjim ekstremitetima. Ozljede sportaša s cerebralnom paralizom bile su prilično ravnomjerno raspoređene između koljena, ramena, podlaktice/zgloba i nogu/gležnja. Ova studija pokazuje da su slučajevi ozljeda među sportašima s invaliditetom bili gotovo jednaki u usporedbi sa sportašima bez invaliditeta.

U recenziji (Fagher & Lexell, 2014), autori su pogledali 25 studija koje uključuju ozljede sportaše s invaliditetom povezane sa sportom. Proučavali su karakteristike, broj incidenata, prevalenciju i strategije prevencije ozljeda ovih sportaša. Ovaj pregled je otkrio da je vrlo malo studija provedeno posebno za sportaše s invaliditetom, a još manje njih koje dijele sportaše na određene dobne skupine, vrste ozljeda itd. Među važnim statistikama pronađenim u ovom izvješću pokazalo se da je prevalencija ozljeda na ljetnim Paraolimpijskim igrama 2012. oko 17% sportaša koji su sudjelovali pretrpjelo je neku vrstu ozljede. Kao i u prethodnoj studiji,

broj ozljeda među sudionicima s ozljedama bio je približno jednak broju ozljeda među sportašima bez invaliditeta.

Drugi članak je ispitivao ozljede sportaša s invaliditetom koji pohađaju srednju školu (Ramirez, i dr., 2009). Za razliku od drugih studija, postotak ozljeda po sportašu bio je približno 7,5%, što je mnogo niže od postotaka u sportaša u gornjim studijama. Više od polovice ozljeda bile su lakše, a većina ozljeda bila je na donjim ekstremitetima (44%), u usporedbi s 26% na gornjim ekstremitetima i 21% na područjima glave/vrata/lica. Ova studija je također pokazala da li su se ozljede dogodile tijekom treninga ili igara. Velika većina ozljeda, 71%, dogodila se tijekom vježbanja ili uvjetovanja. Aktivnosti hodanja ili trčanja činile su više od polovice ozljeda pronađenih tijekom ove studije, a većina je uključivala sudar s drugim sportašem ili predmetom. Samo su četiri sportaša u ovoj studiji ozlijeđena u onoj mjeri u kojoj su morali propustiti više od jednog dana aktivnosti zbog ozljede. Još jednom, ovi su brojevi bili usporedivi s učestalošću ozljeda koje su zadobili sportaši bez invaliditeta.

Ključna statistika zajednička u svim ovim studijama je, suprotno uvriježenom mišljenju, učestalost i opseg ozljeda kod sportaša s invaliditetom ne razlikuje se uvelike od onih sportaša bez invaliditeta.

2.1 Medicinska razmatranja za sportaše s invaliditetom

Sportaši s invaliditetom skloni su zdravstvenim stanjima i imaju veću prevalenciju od one kod osoba bez invaliditeta. Razumijevanje ovih uvjeta od vitalnog je značaja za pravilnu prevenciju, njegu i povratak na aktivnost ovih sportaša. Sljedeće ukratko opisuje ta stanja, iako ovo nije iscrpan popis zbog velikih anatomskih i strukturnih razlika koje se javljaju kod osoba s invaliditetom.

2.1.1 Sportaši u invalidskim kolicima

Mnogi sportaši koriste invalidska kolica kao način kretanja. Ti su pojedinci prvenstveno pretrpjeli ozljedu leđne moždine (SCI) zbog čega nisu mogli dobrovoljno kontrolirati ekstremitete. Jedno od najhitnijih stanja s kojima se mogu susresti pojedinci s SCI ozljedom je autonomna disrefleksija. Ovo stanje obično se javlja kod pojedinaca čija je ozljeda na ili iznad razine kralježnice T6 (Klenck & Gebke, 2007). Autonomna disrefleksija započinje s štetnim podražajem ispod razine lezije, a tijela pokazuju nekontroliran simpatički odgovor. Klenck i Gebke (2007) izvještavaju da neki sportaši, bez obzira na opasnosti, pokušavaju namjerno

izazvati autonomnu disrefleksiju što ih dovodi do konkurentske prednosti zbog povećanja minutnog volumena srca (Klenck & Gebke, 2007).

Ostali medicinski razlozi za sportaše s SCI -om uključuju termoregulaciju, dekubitus, neurogeni mjehur, preranu osteoporozu, sindrome zahvaćanja perifernih živaca i mišićno -koštane ozljede. Termoregulacija je smanjena zbog gubitka autonomnog živčanog sustava te mehanizama hlađenja i zagrijavanja, poput znojenja i drhtavice. Gubitak osjeta također doprinosi ozljedama povezanim s temperaturom, osobito tijekom ekstremnih temperatura i okoliša. Sportaši sa SCI zahtijevaju nadzor kože ne samo zbog izloženosti okolišu, već i za područja s povećanim pritiskom. Ta područja uključuju sakrum i ishijalne tuberoze; sportska invalidska kolica koja koljena postavljaju iznad stražnjice i smanjuju rizik od nastanka dekubitusa (Klenck & Gebke, 2007). Nedostatak kontrole crijeva i mjehura predstavlja povećan rizik od infekcija urinarnog trakta zbog nepotpunog pražnjenja, povećanog pritiska i uporabe katetera (Klenck & Gebke, 2007). Pojedinci sa SCI-om također su skloniji mišićno-koštanim komorbiditetima. Prerana osteoporozu može biti prisutna zbog smanjene upotrebe mišića i demineralizacije, dok je periferno zaglavljanje živaca u gornjim ekstremitetima vjerojatno posljedica povećane uporabe i pritiska na meka tkiva zbog ručnog pogona.

2.1.2 Cerebralna paraliza

Na sportaše s cerebralnom paralizom uvelike utječe spastičnost. To predisponira pojedince za ozljede mišićno -koštanog sustava. Ozljede koljena često se javljaju zbog abnormalnih sila na patelofemoralnom zglobu zbog grčeva mišića; oni s cerebralnom paralizom često imaju i deformitete gležnja i stopala, uključujući ekvine, ekvinovarus i valgusne deformacije (Klenck & Gebke, 2007). Svaki od njih može uzrokovati promijenjena biomehanička naprezanja i ozljede mišićno -koštanog sustava.

2.1.3 Amputacija

Pojedinci s amputacijama sudjeluju u raznim sportskim aktivnostima. Ovi ljudi koriste proteze za natjecanje u odgovarajućem sportu. Ozljede bartljaka obično se javljaju kao posljedica ogrebotina na koži, dekubitusa, žuljeva i osipa (Klenck & Gebke, 2007). Ove ozljede mogu se spriječiti pravilnim postavljanjem proteze i smanjenjem trenja. Klenck i Gebke (2007.) također navode da su ozljede vratne i prsne kralježnice česte kod sportaša s amputacijama gornjih ekstremiteta zbog promjene ravnoteže i težišta; oni s amputacijama donjih ekstremiteta također

imaju bolove u donjem dijelu leđa zbog lateralne fleksije i ekstenzije kralježnice te promijenjenu mehaniku s protetikom (Klenck & Gebke, 2007).

2.1.4 Slabovidni

Vid je vitalna komponenta našeg osjetnog sustava. Ljudi koriste vid za orijentaciju i interakciju s okolinom. Slijepi sportaši koji se natječu u atletici smanjili su propriocepciju koja može rezultirati promjenom biomehanike i hoda što dovodi do prekomjernih ozljeda donjih ekstremiteta, kao i uganuća i nagnječenja gležnja.

2.1.5 Intelektualne teškoće

Sportaši s intelektualnim teškoćama sudjeluju na posebnim olimpijskim i paraolimpijskim događajima. Iako su zastupljeni mnogi intelektualni nedostaci, sportaši s Down-ovim sindromom čine veliki dio ove skupine. Oni s Downovim sindromom imaju nekoliko komorbidnih poremećaja koji utječu na njihovo zdravlje i sposobnost sudjelovanja u sportskim događajima. Ovi sportaši često imaju očne i vizualne nedostatke koji mogu utjecati na njihovu sposobnost interakcije s okolinom, kao i na urođene bolesti srca, poput Tetralogije Fallot, što može utjecati na performanse. Što se tiče ortopedije, osobe s Down sindromom imaju biomehaničke i strukturne abnormalnosti koje utječu na aktivnost. Mik, Gholve, Scher, Widmann i Green (2008.) primijetili su da svi sportaši s Downovim sindromom moraju proći preglede s rendgenskim snimkama vratne kralježnice prije sudjelovanja na Specijalnim olimpijskim igrama (Mik, Gholve, Scher, Widmann, & Green, 2008). To je zbog abnormalne zglobne anatomije gornjih cervikalnih zglobova C1-C2. Ti spojevi mogu biti nožni ili ljuljani za razliku od normalnog oblika šalice. Tassone i Duey-Holtz (2008.) također primjećuju da druge abnormalnosti poput hipoplazije C1, abnormalne tjelesne strukture C2, hipoplastičnog stražnjeg luka C1 i fuzija doprinose nestabilnosti gornjeg vrata maternice (Tassone & Duey-Holtz, 2008). Ove nestabilnosti mogu dovesti do ozbiljnih ozljeda leđne moždine, trajnih promjena u životu i daljnjeg invaliditeta.

Mik i kolege (2008.) također su razgovarali o drugim ortopedskim pitanjima s pojedincima s Down sindromom. Nekoliko ovih stanja posljedica je povećane labavosti vezivnog tkiva. Ta stanja uključuju artritis, probleme s kukovima, nestabilnost patelofemorala i poremećaje stopala (Mik i sur. 2008). Povećana labavost poseban je problem održavanja normalne kinematike zglobova. Kako ligamenti postaju labaviji, kosti koje čine zglob mogu se kretati slobodnije, ali

na način koji je štetan za normalnu mehaniku i dovodi do daljnjih ozljeda (Mik, Gholve, Scher, Widmann, & Green, 2008).

2.2 Ispiti za sudjelovanje

Svi gore navedeni medicinski razlozi čine pregled i prevenciju sportaša s invaliditetom vrlo važnim dijelom sportske medicine. Ispiti za sudjelovanje (OZO) prisutni su za sportaše bez invaliditeta, ali ova mogućnost nije tako dostupna za kolege sposobnih sportaša. Hawkeswood, O'Connor, Anton i Finlayson (2014.) napominju da su osobe s invaliditetom sklone manjoj raspoloživoj mišićnoj masi, slabijoj mišićnoj koordinaciji i promjenjivim režimima treninga (Hawkeswood, O'Connor, Anton, & Finlayson, 2014). U stvaranju odgovarajuće OZO, Haweswood i sur. (2014) predlaže uključivanje temeljnih ispitivanja, kao i funkcionalni pregled kako bi se otkrile promijenjene promjene u funkciji (poput njege crijeva i pokretljivosti) koje mogu ukazivati na promjenu stanja pojedinca. Autori su također predložili rješavanje pomoćne tehnologije radi praćenja problema s opremom jer to također utječe na cjelokupno zdravlje i funkcioniranje (Hawkeswood, O'Connor, Anton, & Finlayson, 2014).

3 PARAOLIMPIJSKE IGRE

Paraolimpijske igre su veliko međunarodno sportsko natjecanje za sportaše s invaliditetom. U usporedbi s olimpijskim igrama, paraolimpijske igre podijeljene su na zimske i ljetne igre, koje se naizmjenično održavaju svake dvije godine. Uključeni su mnogi isti olimpijski događaji kao što su alpsko skijanje, skijaško trčanje i biatlon za zimske sportove i biciklizam, streljaštvo i plivanje za ljetne sportove, iako se sportska oprema za Paraolimpijske igre može izmijeniti za određene invalidnosti. Od kraja 20. stoljeća Paraolimpijske igre održavaju se u istom gradu koji je domaćin odgovarajućih Olimpijskih igara; paraolimpijske igre slijede ubrzo nakon završetka olimpijskih igara. Međunarodni paraolimpijski odbor, osnovan 1989. godine sa sjedištem u Njemačkoj, upravlja Paraolimpijskim igrama (Britannica, 2021).

Paraolimpijski sportaši natječu se u šest različitih skupina s invaliditetom - amputirani, cerebralna paraliza, oštećenje vida, ozljede leđne moždine, intelektualni invaliditet i „les autres“ (sportaši čiji se invaliditet ne uklapa u neku od drugih kategorija, uključujući nizak rast). Unutar svake skupine sportaši su dalje podijeljeni u klase na temelju vrste i opsega njihovih teškoća. Pojedini sportaši mogu se prekvalificirati na kasnijim natjecanjima ako se promijeni njihov fizički status (Britannica, 2021).

3.1 Klasifikacija sportaša s invaliditetom

Postoji 10 kategorija paraolimpijskih klasifikacija za sportaše s invaliditetom. Ovih 10 kategorija uključuje sljedeće:

Nedostatak udova - Ova se kategorija bavi gubitkom ili odsutnošću dijelova tijela, poput kostiju i zglobova, zbog urođenih razloga ili bolesti i traume (Paralympic Movement, 2015).

Razlika u duljini nogu - Slično nedostatku udova, ova kategorija određuje klasifikaciju na temelju skraćivanja duljine nogu iz urođenih razloga ili traume (Paralympic Movement, 2015).

Nizak rast - Ova se klasifikacija temelji na smanjenoj visini dok stojite zbog abnormalnosti u dimenzijama kostiju trupa, gornjeg dijela tijela i donjeg dijela tijela (Paralympic Movement, 2015).

Oštećena mišićna snaga - ta su oštećenja povezana s razinom angažiranosti mišića koju sportaš ima sposobnost koristiti. Na primjer. sportaš koji ima ograničenu uporabu mišića jedne strane tijela, jednog ekstremiteta ili gornjeg ili donjeg dijela tijela (Paralympic Movement, 2015).

Oštećen pasivni raspon pokreta - Ova se kategorija temelji na gubitku pokreta u zglobovima sportaša, bilo da se radi o jednom ili više zglobova. Razina klasifikacije ovisi o stupnju oštećenja zbog gubitka kretnji (Paralympic Movement, 2015).

Hipertonija - često povezana, ali nije ograničena na cerebralnu paralizu, ova kategorija određuje razinu mišićne napetosti i sposobnost mišića da se rastegne u sportaša s invaliditetom (Paralympic Movement, 2015).

Oštećenje vida - Ova kategorija je stupanj oštećenja sportaševog vida zbog traume ili urođenih ograničenja oka, vidnog korteksa ili optičkih puteva (Paralympic Movement, 2015).

Ataksija - Ova se klasifikacija bavi razinom smanjene koordinacije između mišićnih pokreta tipično povezanih, ali ne ograničavajući se na cerebralnu paralizu (Paralympic Movement, 2015).

Atetozna - Razina klasifikacije ove kategorije može biti blaga do teška i određena je stupnjem mišićnog tonusa koji dovodi do nekontroliranih i neravnomjernih pokreta koji prikazuju nemogućnost simetričnog držanja (Paralympic Movement, 2015).

Intelektualno oštećenje – „Invaliditet karakteriziran značajnim ograničenjima i u intelektualnom funkcioniranju i u adaptivnom ponašanju izraženom u konceptualnim, društvenim i praktičnim adaptivnim vještinama. Ovaj invaliditet nastaje prije 18. godine.“ (American Association of Intellectual and Developmental Disabilities, 2015).

3.2 Povijest

Paraolimpijske igre razvile su se nakon što je Sir Ludwig Guttmann organizirao sportsko natjecanje za britanske veterane iz Drugoga svjetskog rata s ozljedama leđne moždine u Engleskoj 1948. Nadolazeće natjecanje održano je 1952., gdje su se sportaši iz Nizozemske pridružili britanskim natjecateljima. 1960. u Rimu su održane prve četverogodišnje Olimpijske igre za sportaše s invaliditetom; četverogodišnje Zimske igre dodane su 1976. u Švedskoj. Od Olimpijskih igara u Seulu 1988. (i Zimskih olimpijskih igara 1992. u Albertvilleu, Francuska), Paraolimpijske igre održavale su se na olimpijskim mjestima i koristile su iste sadržaje. Godine 2001. Međunarodni olimpijski odbor i Međunarodni paraolimpijski odbor dogovorili su se o praksi „jedna ponuda, jedan grad“, u kojoj svaki grad koji se prijavi za domaćina Olimpijskih igara također se natječe za održavanje odgovarajućih Paraolimpijskih igara (Britannica, 2021).

Veličina i raznolikost Paraolimpijskih igara s godinama su se uvelike povećale. Paraolimpijske igre 1960. ugostile su 400 sportaša iz 23 zemlje koji su sudjelovali u osam sportova. Nešto više od 50 godina kasnije, na Ljetnim Paraolimpijskim igrama 2012. u Londonu, više od 4200 sportaša iz 164 zemlje sudjelovalo je u 20 sportova (Britannica, 2021).

Sportovi za sportaše s invaliditetom postoje više od jednog stoljeća, ističe Međunarodni paraolimpijski odbor (Treisman, 2021). No, tek nakon Drugog svjetskog rata počele su se oblikovati službene Paraolimpijske igre, u nastojanju da se pomogne brojnim veteranima i civilima koji su u tom razdoblju ozlijeđeni.

Slika 1 Australijska ekipa defilira oko terena Acqua Acetosa u Rimu 18. rujna 1960. tijekom svečanog otvaranja Paraolimpijskih igara.

Izvor: <https://www.wgbh.org/news/international-news/2021/08/25/when-did-the-paralympics-start-heres-a-brief-history-of-the-games>

Njemačko-britanski neurolog dr. Ludwig Guttmann (koji je pobjegao od nacista) otvorio je 1944. centar za ozljede kralježnice u bolnici Stoke Mandeville na zahtjev britanske vlade.

Četiri godine kasnije, na Olimpijskim igrama 1948. u Londonu, Guttman je organizirao natjecanje u streličarstvu za sportaše u invalidskim kolicima. Igre Stoke Mandeville postale su međunarodne četiri godine kasnije kad su im se pridružili bivši nizozemski vojnici. Igre su postale Paraolimpijske igre u Rimu 1960. godine i od tada se održavaju svake četiri godine. Paraolimpijske i olimpijske igre održavaju se u istim gradovima domaćinima i mjestu održavanja od ljetnih igara 1988. i zimskih igara 1992., zahvaljujući sporazumu između IPC -a i Međunarodnog olimpijskog odbora. Također je doslovno u nazivu događaja. Riječ „paraolimpijski“ dolazi od grčkog prijedloga „para“ (pored) i riječi „olimpijski“, što znači da dvije igre postoje jedna do druge (Treisman, 2021).

4 SOCIOLOGIJA SPORTA – SPORT S INVALIDITETOM

Sport s invaliditetom odnosi se na bilo koji oblik organiziranog tjelesnog natjecanja namijenjenog posebno osobama s invaliditetom i u suprotnosti je s radno sposobnim ili uobičajenim sportom koji se organizira za osobe bez invaliditeta. Povijesni nedostatak uobičajenih sportskih mogućnosti za osobe s invaliditetom jedno je od važnih obrazloženja za razvoj sporta s invaliditetom. Ljudi se smatraju invalidima, npr. u pogledu tjelesne pokretljivosti, vida, sluha ili mentalnog funkcioniranja, kada imaju biomedicinska stanja ili oštećenja koja ograničavaju njihovu sposobnost korištenja određenih vještina, izvršavanja određenih zadataka ili sudjelovanja u određenim aktivnostima ili ulogama. Iako je njihova ukupna stopa sudjelovanja u sportu relativno niska, osobe s invaliditetom su se posljednjih nekoliko desetljeća sve više uključivale u bavljenje sportom na različitim razinama.

Sport s invaliditetom nastao je i postao popularniji posljednjih desetljeća, jer su osobe s invaliditetom poboljšale svoja prava, status i percepciju prilika u društvu. Osobe s invaliditetom bile su relativno nevidljive u Sjedinjenim Državama sve do 1970-ih, kada je savezni zakon nalagao javno obrazovanje američke djece i mladih s teškoćama u razvoju u odgovarajućim okruženjima. Ono što se znalo o osobama s invaliditetom obično se temeljilo na mitu i stigmati, no povećanje javnog obrazovanja, zagovaranja i istraživanja posljednjih desetljeća rezultiralo je točnijim razumijevanjem osoba s invaliditetom.

Znanstvena studija društvenih i kulturnih aspekata sporta s invaliditetom relativno je nova. Prvi opsežni zbornik znanstvenih radova na ovom području, *Sport i sportaši s invaliditetom*, uredio je Sherrill 1986. godine (Sherrill, C, 1999), a prvi opsežni tekst o sportu s invaliditetom, *Invaliditet i sport*, izdavača DePauw i Gavron, objavljen je 1995 (DePauw & Gavron, 1995). Dva velika znanstvena časopisa izdavačke studije sporta s invaliditetom bile su „Adapted Physical Activity Quarterly“ i „Sociology of Sport Journal“ (Sherrill, C, 1999). Program za osobe s invaliditetom u sportu Centra za proučavanje sporta u društvu na sjeveroistočnom sveučilištu važan je izvor obrazovanja, zagovaranja i istraživanja o sportu s invaliditetom i sportašima s invaliditetom.

Mogućnosti invaliditeta i uobičajeni sport za osobe s invaliditetom mogu se razlikovati ovisno o brojnim strukturnim dimenzijama, uključujući uključivanje podobnosti, količinu segregacije ili integracije sportaša s invaliditetom i sportaša s tjelesnom sposobnošću ili sportaša s različitim vrstama ili stupnjevima invaliditeta unutar sporta, prilagodba invalidnosti, klasifikacija

invaliditeta, stupanj natjecateljskog intenziteta te postoji li izravno natjecanje između sportaša s invaliditetom i tjelesne sposobnosti. Sportovi s invaliditetom podijeljeni su u različite klasifikacije, prema funkcionalnim sposobnostima ili medicinskom ili vidnom statusu sudionika s invaliditetom. Postoje i slučajevi sportskih podjela s invaliditetom unutar uobičajenih sportova, poput Bostonskog maratona, ali ih je relativno malo.

Dva istaknuta primjera sporta s invaliditetom su Specijalne olimpijske igre i Paraolimpijske igre. Filozofija kontroliranih natjecanja Specijalne olimpijade je da se prema svima postupa kao prema pobjedniku, a na Specijalnim olimpijskim igrama mogu sudjelovati svi sa intelektualnim teškoćama stariji od 8 godina. Program treninga i natjecanja na Specijalnim olimpijskim igrama uključuje više od milijun djece i odraslih sportaša iz cijelog svijeta, a međunarodnim natjecateljskim iskustvima pruža svoja svjetska natjecanja od 1968. godine. Međunarodni paraolimpijski odbor organizira elitne sportske događaje za sportaše s različitim vrstama oštećenja, uključujući ozljede leđne moždine, amputirane, intelektualne i vidne poteškoće, cerebralnu paralizu i druga motorička oštećenja. Paraolimpijske igre razvile su se od skromnog početka 1948. u Engleskoj, prvi put su organizirane kao natjecanje u olimpijskom stilu u Rimu 1960. godine, a razvilo se u jedno od najvećih sportskih natjecanja na svijetu, privukavši gotovo 4000 sportaša s tjelesnim, vizualnim ili mentalnim sposobnostima. invaliditeta iz 140 zemalja u 19 događaja do Igara 2004. u Ateni, Grčka. Međunarodni paraolimpijski odbor (IPC) i Međunarodni olimpijski komitet (MOC) potpisali su 2001. sporazum o tome da se njihove Igre u budućnosti pojavljuju jedna uz drugu. Ljetne paraolimpijske igre 1996. bile su prve takve igre koje su dobile sponzorstvo masovnih medija. Paraolimpijski sportovi kreću se od streličarstva do odbojke i zimskih sportova poput alpskog i nordijskog skijanja.

Unatoč revolucionarnom zakonodavstvu, poput Zakona o Amerikancima s invaliditetom iz 1990., osobe s invaliditetom u SAD -u i drugim zemljama i dalje se suočavaju s preprekama za jednaka prava i puno sudjelovanje u društvu. Ovi izazovi pomažu objasniti barem dio privlačnosti sporta s invaliditetom osobama s invaliditetom i vrijednosti sporta s invaliditetom u preoblikovanju stavova javnosti i tretmanu osoba s invaliditetom. Stoga je glavni fokus nekih novijih studija sporta s invaliditetom potencijal osnaživanja sporta kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo da prevladaju stereotipe, stigmatu, predrasude i diskriminaciju temeljenu na shvaćanju invaliditeta kao nesposobnosti. Odnosno, sport s invaliditetom smatra se sredstvom za jačanje osjećaja društvenog identiteta, statusa i moći, kao i osobne kompetencije ili samoeфикаsnosti. Prelazak s rehabilitacijske filozofije u tjelesnoj aktivnosti na naglasak na osnaživanju u sportu s invaliditetom u posljednjih nekoliko desetljeća odražava sve

veću ozbiljnost sportaša s invaliditetom. Iako je bilo problema u operacionalizaciji ideje o osnaživanju, ona je navedena kao prioritarna tema istraživanja Međunarodnog paraolimpijskog znanstvenog odbora za sport.

Za mnoge znanstvenike u sportu s invaliditetom klasifikacija sporta je središnje pitanje. Njegova je glavna svrha klasificirati sportove i rasporediti sudionike na načine koji čine konkurenciju poštenom, tako da ishod događaja ovisi o čimbenicima kao što su sposobnost, vještina, trening i motivacija, a ne o prirodi ili opsegu invaliditeta. Namjerava se izbjeći, na primjer, postavljanje sportaša s amputacijama protiv onih s cerebralnom paralizom ili slijepih u istom slučaju. Službeni klasifikatori, koji imaju odgovornost procjenjivati funkcionalne sposobnosti ili zdravstveno stanje sportaša i dodjeljivati ih određenim sportskim razredima ili događajima, važni su nositelji društvene kontrole u sportu s invaliditetom, a studija plivanja za osobe s invaliditetom pokazala je da klasifikatori općenito održavaju sportskog poretka i održavao pošteno natjecanje.

Dominantna teorijska perspektiva u sociološkom proučavanju sporta s invaliditetom, osobito u pogledu socijalizacije sporta, bio je strukturalni funkcionalizam, iako su njegovu dominaciju posljednjih godina osporavali različiti oblici kritičke i feminističke teorije i sociokulturni diskursi o tijelu. Osjećamo raznolikost invalidnosti i sportskih tema kojima se bave sportski sociolozi iz posebnog broja časopisa „Sociology of Sport Journal“ iz 2001. o „sociologiji sposobnosti i invaliditeta u tjelesnoj aktivnosti.“ Usredotočeno je na teme poput upravljanja ženama njihovih tjelesnih nedostataka kroz sport i tjelesnu aktivnost; medijsko predstavljanje sporta i sportaša s invaliditetom; politiku uključivanja u sport sveučilišnih studenata s poteškoćama u kretanju; invaliditet, sport i tijelo u Kini; te stereotipi o spolu i invaliditetu u elitnom sportu s invaliditetom (Duncan, 2001).

Brojne nedavne kritičke analize medija usredotočile su se na društvenu marginaliziranost, nejednakost i pristranost u tiskanim i elektroničkim medijima o sportu s invaliditetom. Neka su istraživanja kritički ukazala na uobičajenu sliku „supercripa“ koja prikazuje sportaše s invaliditetom kao heroje u granicama svijeta s invaliditetom, čemu su se neki sportaši s invaliditetom snažno opirali nastojeći se prikazati kao dio šireg društva. Kritičari ove medijske slike također tvrde da to implicira da su osobe s invaliditetom vrijedne poštovanja u društvu samo ako su prevladale naizgled nepremostive izgleda da „osvoje“ svoj invaliditet. Osim toga, neki su primijetili „hijerarhiju prihvatljivosti“ u masovnim medijima koja je rezultirala većom pozornošću za sportaše s invaliditetom koji su više nalikovali sposobnim ili „normalnim“

sportašima ili za sportaše s invaliditetom koji su stečeni radije nego urođene ili se činilo da se više mogu „ispraviti.“ Uobičajen nalaz u ovoj vrsti istraživanja bila je manja pažnja posvećena ženama nego sportašima s invaliditetom.

S brzim razvojem elitnog sporta s invaliditetom, teme koje se tiču integracije i inkluzije bile su među onima o kojima se najviše raspravljalo u sportu s invaliditetom. Glavna pitanja fokusirala su se na to tko bi se trebao natjecati, protiv koga i u kojim sportovima. Točnije, neki su se zalagali za to da se sposobne osobe mogu baviti određenim sportovima s invaliditetom, kao sredstvo za povećanje njihove osjetljivosti na potrebe osoba s invaliditetom, ali drugi su se oštro protivili takvoj „obrnutoj integraciji“ jer su vjerovali da odražava zastarjelo viđenje sporta s invaliditetom kao rehabilitacije, a ne natjecateljskog sporta, smanjio bi natjecateljske mogućnosti za osobe s invaliditetom i bio u suprotnosti sa sklonostima sportaša s invaliditetom, koji su se protivili uključivanju radno sposobnih sportaša u svoje sportove. Potencijalno koristan koncept u ovom kontekstu je odgovarajuća integracija, koja uključuje usklađivanje sposobnosti i motivacije sudionika sa strukturnim parametrima sporta. Danas mnogi zagovornici i znanstvenici u sportu s invaliditetom usmjeravaju pozornost na priznanje i podršku glavnih organizatora sporta koji su potrebni kako bi mogli uključiti više sportskih podjela za osobe s invaliditetom u glavna sportska događanja, od međuškolske razine do Olimpijskih igara. Znanstvenici trebaju naučiti više o vrstama sportskih mogućnosti za osobama s invaliditetom, o tome kako su socijalizirane, u i kroz sport te kako priroda njihove integracije ili segregacije u sportu utječe na to kako su oni i drugi s invaliditetom integrirani u društvo (Sherrill, C, 1999).

U sociološkim istraživanjima sporta s invaliditetom i sportaša s invaliditetom korišteni su različiti metodološki pristupi. Relativno malo sustavnih empirijskih istraživanja provedeno je na sociologiji sporta s invaliditetom. Većina objavljenih studija oslanjala se na kvalitativne ili interpretativne pristupe, poput promatranja sudionika, polustrukturiranih ili nestrukturiranih intervjua i analize sadržaja. Broj sudionika u ovim studijama bio je mali, a rijetki su imali preko 30 sudionika. Stoga se niz ovih studija može smatrati istraživačkim (Duncan, 2001).

Budući da je sociološka studija sporta s invaliditetom još uvijek u povojima, ne čudi podatak o ograničenom broju empirijskih istraživanja o sportu s invaliditetom, malim uzorcima i rijetkim pokušajima ponavljanja studija o određenim istraživačkim temama u ovom području. Buduće studije sporta s invaliditetom vjerojatno će se u velikoj mjeri oslanjati na kritičke perspektive i kvalitativne metode za traženje novih načina sagledavanja invaliditeta, tijela s invaliditetom i

sporta, ali su također potrebna opsežna istraživanja, vođena strukturnijim perspektivama. Mnogo se može naučiti o kulturi, organizaciji, upravljanju, komercijalizaciji i raslojavanju sporta s invaliditetom; odnosi moći u sportu s invaliditetom i utjecaj na njega; socijalizacija sporta s invaliditetom i društveni identitet, status i iskustva sportaša s invaliditetom; utjecaj masovnih medija na sport s invaliditetom, sportska iskustva sportaša s invaliditetom i općenito percepciju osoba s invaliditetom; integrirajući utjecaj sporta za osobe s invaliditetom; te odnos sporta s invaliditetom prema mainstream sportu i mainstreamu društva (Duncan, 2001).

4.1 Sociološke barijere osoba s invaliditetom

Osobama s invaliditetom prijeti se na više načina: zaštitnički ograničavaju samoodređeni način života i zanemarivanje, socijalne barijere ili aktivno isključenje. Priznavanje i podrška prava na samoodređenje i samoodgovornost te uklanjanje prepreka slobodnom sudjelovanju u društvenom životu bitni su preduvjeti za obranu pojedinca od takvih prijetnji. Također je potrebno poduzeti aktivne korake kako bi se osobe s invaliditetom integrirale u sva područja društva. Po svojoj prirodi, ozbiljnosti i trajanju, a također i u društvenom kontekstu, invalidnosti variraju u vrlo širokom, neprekidnom spektru (American Psychological Association, 1999).

Osnovne vrijednosti, stavovi i načini djelovanja podržani ovim smjericama opisani su u nastavku (American Psychological Association, 1999):

Dostojanstvo je svojstveno čovječanstvu i stoga nije neovisno o čovjekovim fizičkim, kognitivnim ili psihijatrijskim oštećenjima ili određenom kontekstu. U tom se smislu bez poštovanja mora poštovati dostojanstvo. Rizik da se dostojanstvo ne poštuje osobito je velik u situacijama slabosti. Za one koji su odgovorni za liječenje i njegu, poštivanje dostojanstva osobe s invaliditetom znači: poštovanje jedinstvenosti osobe s invaliditetom i tretiranje pojedinačno kao muškarca ili žene, u skladu s godinama i stadijem razvoja;

Svaka osoba ima pravo na samoodređenje. Ovo se također odnosi kada invalidnost dovodi do ograničenja pacijentove sposobnosti za autonomiju. Osoba je sposobna za autonomiju ako je u stanju cijeniti svoju životnu situaciju i na temelju toga donositi odluke koje su u skladu s njegovim vrijednostima i uvjerenjima i u tom pogledu izraziti svoje želje.

U društvu koje vlada po osnovnom načelu jednakosti, veliki se značaj pridaje ravnopravnom sudjelovanju svih njegovih članova u društvenom životu. Kako je ograničenje mogućnosti takvog sudjelovanja jedna od glavnih posljedica umanjenja ili gubitka određenih funkcija,

društvo osobama s invaliditetom stavlja na raspolaganje posebne resurse. Jedna važna komponenta ovih posebnih sredstava je medicinsko liječenje i njega. Stoga se uvijek mora usmjeriti na učinke mjera poduzetih na pacijentove mogućnosti sudjelovanja u društvenom životu. Međunarodna klasifikacija funkcioniranja, invalidnosti i zdravlja (ICF) WHO pruža podršku u tom pogledu.

Kod mnogih osoba s teškim invaliditetom, samopouzdanje i rušenje prepreka sudjelovanju u društvu nije dovoljno; potrebna im je posebna njega dobrovoljnih ili profesionalnih njegovatelja. Oslanjanje na posebnu skrb može stvoriti ovisnost, što zauzvrat može utjecati na samopoštovanje onih koji su u pitanju i može ih učiniti ranjivima za zlostavljanje od strane drugih.

4.1.1 Prepreke za sudjelovanje u sportu za osobe s invaliditetom

Općenito govoreći, osobe s invaliditetom imaju nisku razinu sudjelovanja u sportu. Infografska anketa Sport England Active People Survey (APS) iz 2011./12. (Activityalliance.org.uk. 2016) ilustrira da se 1.739.000 osoba s invaliditetom redovito bavilo sportom u tom vremenskom razdoblju, u usporedbi s 2005./2006. kada ih je bilo registrirano 1 419 000 a tada se prvi put počelo prikupljati podatke.

Prilikom analize sudjelovanja u sportu za osobe s invaliditetom uobičajene prepreke uključuju sljedeće (Burrows, 2016):

- negativna slika o sebi/nedostatak samopouzdanja
- relativno niske razine prihoda; troškove sudjelovanja, kao što su članarine i transportni troškovi itd.
- nedostatak pristupa u objektima i oko njih, npr. recepcija ustanove je previsoka da bi osobe s invaliditetom mogle komunicirati, vrata su preuska, rampe ne postoje unutar područja objekta
- nedostatak organiziranih programa
- niska razina medijske pokrivenosti/malo uzora kojima se teži; dovodi do nedostatka dostupnih informacija
- nedostatak specijaliziranih trenera/specijaliziranih klubova/natjecanja za pristup; nedostatak prilagođene/pristupačne opreme

- mitovi/stereotipi o sposobnostima osoba s invaliditetom; niža društvena očekivanja; sigurnosni problemi - sudjelovanje osoba s invaliditetom tradicionalno se smatralo opasnim

Provodi se niz rješenja kako bi se pokušali smanjiti učinci takvih prepreka za osobe s invaliditetom, uključujući sljedeće (Burrows, 2016):

- pružanje više mogućnosti za uspjeh; pomaganje talentiranim sportašima da dosegnu najviše moguće razine, npr. paraolimpijske igre
- Povećana ulaganja u sport s invaliditetom; subvencionirati/učiniti pristupačnijim
- pružanje prijevoza prema objektima; poboljšani pristup u/oko objekata, npr. putem odjela za sport i razonodu lokalnih vlasti koji koriste arhitekta specijaliste pri planiranju objekata kako bi zadovoljili potrebe osoba s invaliditetom
- poboljšana tehnologija, npr. protetika/invalidska kolica
- povećana medijska pokrivenost; promicati uzore za povezivanje i težnju
- obuka više trenera specijalista; postavljanje više klubova za pristup osobama s invaliditetom
- edukacija ljudi o mitovima/stereotipima o sposobnostima osoba s invaliditetom i osporavanje neprikladnih stavova
- osmišljavanje aktivnosti posebno za osobe s invaliditetom, npr. golbal/boccia za slabovidne ili mijenjanje postojećih aktivnosti kako bi se omogućilo uključivanje u njih, npr. tenis u invalidskim kolicima/košarka u invalidskim kolicima itd.
- specijalizirane organizacije kao što su Engleska federacija za sport s invaliditetom (EFDS) i Sport England koje rade na podršci i koordinaciji razvoja sportskih mogućnosti za osobe s invaliditetom

5 UTJECAJ SPORTA NA OSOBE S INVALIDITETOM

Za obradu pitanja utjecaja sporta na život osoba s invaliditetom korišteno je vanjsko istraživanje (Côté-Leclerc, i dr., 2017).

Da bi bili uključeni u istraživanje, sudionici su morali: 1) imati između 18 i 64 godine, 2) svakodnevno koristiti ručna invalidska kolica za kretanje, 3) igrati prilagođeni sport najmanje jednom tjedno najmanje četiri mjeseci i 4) ne predstavljaju nikakve kognitivne ili komunikacijske probleme, prema kliničkom sudu studenata istraživača. Trideset četiri sudionika ispunilo je te kriterije i bilo je upisano. Bilo je 9 žena i 25 muškaraca u dobi od 18 do 62 godine. Kako bi se lakše organizirali informativni sastanci o studiju s članovima njihovog tima ili sportskog kluba, tražila se suradnja kontaktnih osoba u prilagođenoj sportskoj mreži Quebeca (treneri, sportski direktori i sportaši). Neki su sudionici također bili angažirani izravno tijekom sportskih natjecanja. U skupini od 34, u kvalitativnoj komponenti sudjelovao je poduzorak od deset sudionika, pet žena i pet muškaraca, s različitim razinama kvalitete života i različitim karakteristikama. Sudionici kvantitativne komponente odgovorili su na dva upitnika za samoupravljanje, jedan o svojim osobnim karakteristikama, a drugi o kvaliteti života (vidi dolje). Za kvalitativnu komponentu, pojedinačni polustrukturirani intervjui u trajanju od 30 do 60 minuta digitalno su snimljeni, prepisani i provjereni kako bi se osiguralo poštivanje riječi koje su upotrijebili sudionici. Razgovore je vodilo pet studenata-istraživača (u posljednjoj godini četverogodišnjeg magistarskog programa radne terapije); svaki je obavio dva razgovora, u kućama sudionika (n = 32) ili telefonom (n = 2). Intervjui su vođeni u roku od 4 mjeseca, a većina (8; 80%) uključivala je jednog anketara studenta istraživača i drugog promatrača studenta istraživača (Côté-Leclerc, i dr., 2017).

Indeks kvalitete života (Ferrans and Powers (QLI))¹ korišten je za mjerenje kvalitete života. QLI je dobro poznati i široko korišteni generički alat za zadovoljstvo životom (preveden na 9 jezika i korišten u kliničkim i istraživačkim okruženjima u 18 zemalja). Za prikupljanje podataka o sudionicima korišten je upitnik koji je sam postavio i obuhvaća sociodemografske i kliničke karakteristike.

¹ QLI su 1984. razvile Carol Estwing Ferrans i Marjorie Powers za mjerenje kvalitete života u smislu zadovoljstva životom. QLI mjeri zadovoljstvo i važnost u pogledu različitih aspekata života.

5.1 Rezultati:

U kvantitativnoj komponenti 34 sudionika imala su između 18 i 62 godine; većina su bili muškarci s paraplegijom, koji govore francuski, koji su igrali individualno prilagođen sport (uglavnom atletiku, tenis ili ragbi) na međunarodnoj ili nacionalnoj natjecateljskoj razini.

Pet žena i pet muškaraca, svi koji govore francuski, sudjelovalo je u kvalitativnoj komponenti (Tablica 1). Uglavnom su imali paraplegiju, primali beneficije i bavili se atletikom. Ti su sudionici izvijestili da prilagođeni sport ima izravan utjecaj na njihovu kvalitetu života, osobito poboljšavajući njihovu fizičku dobrobit i zdravlje. Bavljenje prilagođenim sportom ima pozitivan utjecaj na fizičke i psihološke čimbenike, osobito na sposobnosti povezane s ponašanjem, uključujući samopoštovanje, samoeфикаsnost i osjećaj pripadnosti. No, intenzivno bavljenje sportom može uzrokovati ozljede i smanjiti kvalitetu života. Neki su sudionici rekli da su doživjeli stres povezan s pritiskom na nastup u natjecateljskim sportovima.

5.1.1 Sociološka participacija

Utjecaj bavljenja prilagođenim sportom na kvalitetu života sudionika također se stvara kroz društvenu participaciju, općenito i kroz međuljudske odnose. Prilagođeni sportovi pružaju niz ugodnih iskustava poput putovanja. Bavljenje prilagođenim sportom također utječe na kvalitetu života povećanjem sudjelovanja u značajnim aktivnostima. U osnovi, bavljenje prilagođenim sportom ima pozitivan utjecaj na kvalitetu života povećavajući broj smislenih odnosa sa suigračima i potičući međusobnu pomoć. Bavljenje prilagođenim sportom također utječe na kvalitetu života i samopoštovanje sudionika promjenom stava društva prema osobama s ograničenjima kretanja. Sudjelovanje na višim razinama natjecanja, međutim, obično uključuje žrtve u društvenom okruženju, osobito za obitelji, što ima negativan utjecaj na kvalitetu života sportaša. Sudjelovanje u prilagođenim sportovima također pomaže ljudima u razvoju fizičke snage za prevladavanje ekoloških barijera, poput kretanja po snijegu. Kada su financijski, ljudski i fizički resursi (troškovi opreme i prijevoza, treneri, financiranje timova) ograničeni, sudjelovanje je ograničeno, što stvara nezadovoljstvo bavljenjem sportom. Neki su sudionici također izvijestili da imaju problema s organizacijskom pristupačnošću (ograničen broj timova, raspored) i prostorijama za obuku, što bi moglo pridonijeti smanjenju kvalitete života (Côté-Leclerc, i dr., 2017).

5.2 Najpoznatiji sportaši s invaliditetom

Svakodnevno smo inspirirani sportašima koji se natječu na profesionalnoj razini. Iako se divimo svakom profesionalnom natjecatelju, posebno smo impresionirani nevjerojatnim sportašima koji se natječu s invaliditetom. Neki od njih navedeni su u ovom dijelu rada, ali ima ih još mnogo.

Oscar Pistorius je poznati južnoafrički trkač koji je postavio rekorde na Paraolimpijskim igrama. Kad je Oscar imao 11 mjeseci, amputirane su mu obje noge ispod koljena zbog stanja poznatog kao fibularna hemimelija. Unatoč velikoj prepreci koja se pojavila tako rano u životu, Oscar je ustrajao i postao nagrađivani sprinterski trkač. Postao je toliko vješt u svojoj profesiji da se čak mogao natjecati i na Olimpijskim igrama bez invaliditeta. Dok bi trčao, Oscar bi koristio prilagođeni set protetskih nogu koji su dizajnirani s ispučćenim okvirom, omogućujući maksimalnu oprugu i pružajući optimalan kut za kontakt između staze i stopala (Biography, 2021).

Slika 2 Oscar Pistorius

Izvor: <https://www.biography.com/athlete/oscar-pistorius>

Oscar je putovao svijetom i unatoč tome što je paraplegičar, prkosio je normama povezanim s pojedincima pogođenim njegovim stanjem. Nije dopustio da ga definiraju kulturne ili društvene norme i ustrajao je radeći ono što je volio. Njegov široki spektar uspjeha može se pripisati njegovoj radnoj etici, poricanju oporbe i mentalitetu usmjerenom prema budućnosti. On je živi

dokaz da fizička ograničenja neće uvijek biti pad potencijala pojedinca, već prije dokaz njihove ustrajnosti (Biography, 2021).

Priča o Rockyju Bleieru priča je o herojstvu, hrabrosti i predanosti. Rocky je bio profesionalni nogometaš Pittsburgh Steelersa, a tek je započeo svoju početničku sezonu kad je izbio Vijetnamski rat. Pozvan je u službu krajem 1968., a s lakom pješacom pukovnijom kao grenadir otpremljen je u Južni Vijetnam. Dok je bio u ophodnji, njegova je četa bila pod jakom vatrom, a Rocky je pogođen neprijateljskim gelerom i puškom u noge. Nakon što su ih spasili, Rocky je dobio Purple Heart i brončanu zvijezdu. Ozljede koje je Rocky zadobio bile su značajne, što je dovelo do djelomičnog gubitka jedne noge što je zahtijevalo više operacija (Ranker, 2019).

Slika 3 Rocky Bleier

Izvor: <http://www.ranker.com/list/athletes-who-are-disabled/people-in-sports>

Unatoč tim ozljedama, Rocky Bleier vratio se nogometu i kroz rigoroznu praksu uspio vratiti mjesto u Pittsburgh Steelersima. I ne samo to, nastavio bi igrati u Super Bowlu četiri puta, dobivajući prsten za svaku utakmicu. Rocky je također zadržao nevjerojatno prijateljstvo sa svojim trenerom i suigračima, što mu je omogućilo da se okruži ljudima koji su zadržali pozitivan stav. Rocky je od tada producirao nekoliko knjiga, pa čak i nekoliko filmova

temeljenih na njegovoj priči. Putuje po zemlji kako bi ispričao svoju priču o hrabrosti. Iako njegove ozljede možda nisu bile tako ozbiljne kao što je gubitak udova, ipak je morao svladati izazov igranja profesionalnog nogometa s gelerima i samo dijelom jedne noge (Ranker, 2019).

Bethany Hamilton je profesionalna surferica i surfala je cijeli svoj život. Tragedija se dogodila 2003. godine, dok je surfao u području vrlo naseljenom morskim kornjačama, veliki tigrasti morski pas odgrizao je Bethanynu lijevu ruku. Nakon što su je odvezli na obalu i stabilizirali u bolnici, započela je proces oporavka. Mnogi su joj ljudi rekli da više nikada neće surfati. Naravno, to nije bio odgovor koji je bila spremna prihvatiti i nastavila se isticati u svom sportu. Čak je o njoj snimljen i film, naslovljen "Soul Surfer", koji prikazuje snagu i odlučnost koju je pokazala kako bi se vratila surfanju. Nikada nije pokazala negativan stav i držala je pogled na nagradi (Ranker, 2019).

Slika 4 Bethany Hamilton

Izvor: <http://www.ranker.com/list/athletes-who-are-disabled/people-in-sports>

Dobitnica je raznih nagrada i spominjana je na mnogim vijestima i knjigama. Međutim, to nije učinila zbog slave i kratko se vrijeme postavljalo pitanje hoće li uopće preživjeti ili ne, ali kao

i mnogi drugi sportaši s ovog popisa, povukla se i nastavila raditi ono što voli. Vratila se na ploču samo mjesec dana nakon incidenta, pokazujući svijetu da se ne boji vode ili stvorenja koja su je nastanjivala (Ranker, 2019).

6 ZAKLJUČAK

Ljudi s invaliditetom mogu se baviti gotovo svim sportovima, čak i na elitnim razinama koje se ne razlikuju mnogo od onih kada igraju sportaši bez ikakvih ograničenja. Neki od sportova u kojem se mogu natjecati su: skijaško trčanje, skijanje, utrke u kolicima, streljaštvo, nogomet, hokej itd. Kao i kod svih sportova, moguće su ozljede, stoga taj aspekt predstavlja barijeru za osobe na koje te ozljede mogu imati značajan utjecaj za opće zdravlje. Sportaši s invaliditetom mogu se razvrstati prema skupinama prema svom zdravstvenom stanju, a dijele se na: sportaše u invalidskim kolicima, sportaše s cerebralnom paralizom, sportaše s amputacijom, slabovidne sportaše i sportaše s intelektualnim poteškoćama.

Kao odgovor na moderne Olimpijske igre, ali i odgovor na nedostatak takvog događaja za osobe s ograničenjima, osnovane su Paraolimpijske igre koje se održavaju od kraja 20. st u istom gradu domaćinu kao i prave OI, broj sudionika i konkurencije raste iz godine u godinu, te one daju priliku osobama s invaliditetom da se natječu na svjetskoj razini.

Ljudi s ograničenjima kretanja koji se bave prilagođenim sportom i ljudi bez ograničenja imaju sličnu kvalitetu života. Identificirano je da sudjelovanje u prilagođenim sportovima ima pozitivne učinke na samopoštovanje, samoefikasnost, osjećaj pripadnosti, sudjelovanje u smislenim aktivnostima, odnos društva prema osobama s ograničenjima kretnji i fizičku dobrobit. Međutim, sudionici su izjavili da je to uključivanje, osobito na višim razinama, imalo negativan utjecaj na njihov društveni život (Côté-Leclerc, i dr., 2017).

7 LITERATURA

- Activityalliance.org.uk. (2016). *Sport England's Active People Survey latest results*. Dohvaćeno iz <https://www.activityalliance.org.uk/news/2016-sport-englands-active-people-survey-latest-results>
- American Association of Intellectual and Developmental Disabilities. (2015). *Definition*. Dohvaćeno iz American Association of Intellectual and Developmental Disabilities: <http://aidd.org/intellectual-disability/definition#.VkvAzKJGRKo>
- American Psychological Association. (1999). *Enhancing your interactions with people with disabilities*. Dohvaćeno iz American Psychological Association: <http://www.apa.org/pi/disability/enhancing.html>
- Biography. (2021). *Oscar Pistorius biography*. Dohvaćeno iz <https://www.biography.com/athlete/oscar-pistorius>
- Britannica. (2021). *Britannica*. Dohvaćeno iz Paralympic Games: <https://www.britannica.com/sports/Paralympic-Games>
- Burrows, S. (2016). *Barriers to participation in disability sport*. Phillip Allan for Hodder Education.
- Côté-Leclerc, F., Duchesne, G. B., Bolduc, P., Gélinas-Lafrenière, A., Santerre, C., Desrosiers, J., & Levasseur, M. (2017). How does playing adapted sports affect quality of life of people with mobility limitations? Results from a mixed-method sequential explanatory study. *Health and Quality of Life Outcomes volume*.
- DePauw, K. P., & Gavron, S. J. (1995). *Disability and Sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Duncan, M. C. (2001). The Sociology of Ability and Disability in Physical Activity. *Sociology of Sport Journal*.
- Fagher, K., & Lexell, J. (2014). Sports-related injuries in athletes with disabilities. *Scan J of Med and Sci in Sports*, str. e320-e331.

- Ferrera, M., Buckley, W., McCann, B., Limbird, T., Powell, J., & Robi, R. (1992). The injury experience of the competitive athlete with a disability: prevention implications. *Med and Sci in Sports and Exercise*, str. 184-8.
- Hawkeswood, J. P., O'Connor, R., Anton, H., & Finlayson, H. (2014). The preparticipation evaluation for athletes with a disability. *International Journal of Sports Physical Therapy*, str. 103-115.
- Klenck, C., & Gebke, K. (2007). Practical management: Common medical problems in disabled athletes. *Clinical Journal of Sports Medicine*, str. 55-60.
- Mik, G., Gholve, P., Scher, D., Widmann, R., & Green, D. (2008). Down syndrome: orthopedic issues. *Current Opinion In Pediatrics*, str. 30-36.
- Millennium Development Goals. (2021). *Millennium Development Goals*. Dohvaćeno iz MDGIF - MDG achievement fund: <http://www.mdgfund.org/node/922>
- Paralympic Movement. (2015). *Classification*. Dohvaćeno iz Paralympic Movement: <https://www.paralympic.org/classification>
- Paralympic Movement. (2015). *Sports*. Dohvaćeno iz Paralympic Movement: <https://www.paralympic.org/sports>
- Ramirez, M., Yang, J., Bourque, L., Javien, J., Kashani, S., Limbos, M., & Peek-Asa, C. (2009). Sports injuries to high school athletes with disabilities. *Ped*, str. 690-696.
- Ranker. (2019). *18 Famous Athletes Who Are Disabled*. Dohvaćeno iz Ranker: <https://www.ranker.com/list/athletes-who-are-disabled/people-in-sports>
- Sherrill, C. (1999). Disability Sport and Classification Theory: A New Era. *Adapted Physical Activity Quarterly*, str. 206-15.
- Tassone, J., & Duey-Holtz, A. (2008). Spine concerns in the Special Olympian with Down syndrome. *Sports Medicine and Arthroscopy Review*, str. 55-60.
- Treisman, R. (25. Kolovoz 2021). *When Did The Paralympics Start? Here's A Brief History Of The Games*. Dohvaćeno iz NPR: <https://www.npr.org/2021/08/25/1030629549/paralympics-history-name-meaning>

UN. (2021). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Dohvaćeno iz UN:
<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crpd/pages/conventionrightspersonswithdisabilities.aspx>